

DE REORGANISATIE VAN HET TANDHEEL- KUNDIG ONDERWIJS

door CH. F. L. NORD.

Bij het behandelen van het onderwerp: De reorganisatie van het tandheelkundig onderwijs, wil ik beginnen met een klein stukje historie.

Het is algemeen bekend, dat een zestig jaar geleden de tandheekunde in Nederland verkeerde in den toestand waarin zij ook twee honderd jaar geleden zich nog bevond, zij was n.l. in handen van een aantal min of meer geroutineerde kwakzalvers. Daartegen lieten zich stemmen hooren; men meende dat de tandheekunde te belangrijk was dan dat men die zonder meer kon overlaten aan barbiers en kiezentrekkers. Het gevolg was, dat in 1865 het Parlement besloot ook voor de tandheekundigen het artsexamen verplichtend te stellen. Dat was naar mijn bescheiden meening heel goed gezien. Wanneer men dan ook die zaak behoorlijk had aangepakt, m.a.w. wanneer men in die jaren ook gelegenheid had gegeven dat artsen die er lust toe gevoelden, een behoorlijke tandheekkundige opleiding ontvingen om hunne patienten te helpen. Dat was echter niet het geval. Naast die verplichting was er geen gelegenheid tot het ontvangen van tandheekkundig onderwijs. Het tandheekkundig beroep dat als maatschappelijke positie toen weinig in aanzien was, gaf den artsen geen aanleiding zich te specialiseeren, met het natuurlijk gevolg, dat in korten tijd vrijwel geen tandheekkundige hulp meer beschikbaar was.

Tegenover zulk een catastrophe zag men zich gedwongen in

---

¹⁾ Naar een voordracht, gehouden voor de Amsterdamsche Tandheekkundige Vereeniging op 15 April 1921.

te grijpen, met gevolg, dat een 10 jaar later die wet moest worden opgeheven en een tandmeesters-examen in het leven werd geroepen, waaraan weinig eischen werden gesteld. Wanneer de candidaat wist, dat de normale mensch 32 tanden en kiezen had, was hij al bijna geslaagd. Dit leidde er toe, dat de prestaties van den Nederlandschen tandmeester na de eerste jaren van die wet ook al niet buitengewoon schitterend waren, waarom de beste onder hen, die wat van tandheelkunde wenschten te weten, naar Amerika gingen en daar hunne opleiding ontvingen. Amerika bezat uitstekende scholen, waar praktische tandheelkunde onderwezen werd op een wijze als men in Europa niet kende. De mannen die in die jaren dan ook capabel waren behoorlijke tandheelkundige hulp te geven, hadden hun opleiding in Amerika genoten. Dat was het gevolg van de wet van 1876, later gewijzigd in 1878. Die wet heeft bestaan tot 1913, waarmede echter niet kan worden gezegd, dat tusschen 1878 en 1913 niet een aanmerkelijke evolutie in het tandheelkundig onderwijs en onder de tandheelkundigen heeft plaats gevonden. De voornaamste verandering was wel, dat in 1899 het eindexamen H. B. S. of Gymnasium voor den a.s. tandarts verplichtend werd gesteld, een wijziging die wel het meest ingrijpend is geweest, omdat deze de standing van het vak aanmerkelijk naar boven heeft gebracht, omdat niet langer alle mogelijke mislukkelingen in andere beroepen zich op de tandheelkunde zouden werpen, nu het eindexamen vooraf diende te gaan.

Ook op ander gebied heeft de tandheelkunde zich ontwikkeld. Het instituut te Utrecht, onder leiding van Dr. Dentz, werd van een klein gebouwtje naar een iets grooter en later weer een grooter gebouw overgebracht en op een gegeven oogenblik voldeed dit werkelijk aan bescheiden eischen, totdat de stroom van tandheelkundige studenten zoo groot werd, dat het oorspronkelijk vrij mooie gebouw ook niet meer aan minimum eischen kon voldoen. Van die jaren af dateert alweer het oogenblik, dat men reorganisatie van het tandheelkundig onderwijs urgent achtte. De stoot hiertoe, die den meesten Uwer bekend zal zijn, werd gegeven in het begin van deze eeuw, toen collega

Anema zijn bekende brochure heeft geschreven: „Tandheelkunde als Wetenschap en Handwerk”. In die brochure bepleitte hij de voordeelen van de Amerikaansche studie en werden meeningen verkondigd die voor toenmalige jongeren de aanleiding zijn geweest tot het stichten van een vereeniging van die jongeren: „De Vereeniging van Nederlandsche Tandartsen”, die werd opgericht om protest aan te teekenen tegen de wijze waarop met de belangen van de jongeren, die in Nederland werden opgeleid, werd omgesprongen door de oudere collega's.

Van diezelfde jaren dateert het voornemen van Dr. Kuyper om het tandheelkundig onderwijs in andere banen te leiden. Dr. Kuyper stelde de vraag aan de toenmalige O. en E. Commissie van het Genootschap betreffende de wijze hoe het tandheelkundig onderwijs moest worden geregeld. Die vraag werd toen door de O. en E. Commissie, in overeenstemming met de Algemeene Vergadering van het Genootschap beantwoord.

De beantwoording van die vraag heeft aanleiding gegeven tot een vergadering van de toentertijd zeer jonge Vereeniging van Nederlandsche Tandartsen, die deze zaak zeer ampel besprak en die, ik zou haast zeggen, een tegen-manifest ontwierp, waarin zij kritische beschouwingen wijdde aan het antwoord van de O. en E. Commissie. Die kritische beschouwingen werden in een algemeene vergadering besproken en het gevolg was dat het bestuur van de Vereeniging van Nederlandsche Tandartsen een adres richtte tot den Minister, waarin zij mededeelde het met het antwoord van de O. en E. Commissie van het Genootschap niet eens te zijn. In dat schrijven van 1905 werd meegedeeld hoe het onderwijs zou moeten worden geregeld en dat de meest gewenschte oplossing zou zijn de invoering van het candidaats-arts-examen. Het verschil tusschen die beide vereenigingen is vermoedelijk aanleiding geweest, dat de Minister een Staats-Commissie heeft ingesteld tot bestudeering van het vraagstuk. Van die Staatscommissie was voorzitter Prof. Zwaardemaker, de toenmalige voorzitter van de medische faculteit te Utrecht, en waren leden de verschillende voorzitters van de toentertijd bestaande tandheelkundige vereenigingen: de heer Hamer voor

het Genootschap, Klinkhamer voor de Vereeniging van Nederlandsche Tandartsen, Dr. Meyer voor het Mondheelkundige Genootschap en de heeren Grevers en Dr. Dentz. Die heeren hebben de kwestie uit en te na besproken en het resultaat was, dat de meerderheid zich in haar rapport verklaarde voor het candidaat-arts-examen, om daarop te laten volgen een studie in de tandheelkunde, die volgens de meerderheid van de commissie twee jaar zou moeten duren. Tegen die meening werd door de minderheid protest aangeteekend: die meende drie jaar noodig te hebben. De meening van de Staats-Commissie is door den Minister ter zijde gelegd en vervangen door het plan, dat U bekend is als de wet van 1913. Die wet van 1913 gaf destijds in hoofdzaak weer het onderwijs programma van de F. D. I., welk program voornamelijk was aangegeven door een van haar groote krachten: Prof. Miller.

Uit den aard der zaak heeft het Tandheelkundig Genootschap zijn steun aan dit plan gegeven en die steun van de meest toonaangevende leden is oorzaak geweest dat de Minister die plannen invoerde en niet de oorspronkelijke plannen van de Staatscommissie. Het merkwaardige is een verschijnsel, dat mij nooit duidelijk is geweest, n.l. dat het Genootschap zich om adhaesie op die voorstellen wendde tot de Vereeniging van Nederlandsche Tandartsen en dat deze laatste n'en déplaise wat zij vroeger had gedaan, die adhaesie prompt heeft gegeven. Dat was in 1912.

In de Januari vergadering van 1913 van die Vereeniging werd dit ontwerp door mij besproken. Ik heb getracht aan te toonen dat dit ontwerp als zoodanig een prul was, dat het de Nederlandsche tandheelkunde niet in het minst zou verheffen, dat het de zaak op den ouden voet liet voortbestaan en alleen dit groote nadeel meebracht, dat waar wij ons nu nog konden verzetten tegen een wet van 1878, het ons zooveel moeilijker zou vallen op wijziging aan te dringen wanneer er een wet zou zijn die van 1913 zou dateeren.

Het merkwaardige was alweer, dat in die vergadering waar ongeveer veertig menschen aanwezig waren, en waar die ver-

eeniging kort te voren haar sanctie had gehecht aan het ontwerp, geen enkele stem zich voor de verdediging van dat ontwerp heeft verheven. Mijn voorstel was, dat de Vereeniging van Nederlandsche Tandartsen zich tegen dit ontwerp zou verzetten op grond van het feit, dat het schadelijk zou zijn voor de verheffing van de tandheelkunde in Nederland. Dat dit niet is gebeurd, was niet omdat iemand daar op zichzelf argumenten tegen kon aanvoeren, maar omdat men terecht meende — een meening die werd aangevoerd door collega Sanders — dat de vergadering daar als zoodanig niet competent was, die kwestie zoo een twee drie te beslissen en het beter was een commissie te benoemen, (daarvoor waren wij immers Hollanders), die de zaak ampel zou onderzoeken. Ik heb mij toen tegen het benoemen van een commissie verzet op grond van het feit, dat wij dan te laat zouden komen. Men meende echter te kunnen verzekeren dat er tijd genoeg was. Die commissie werd benoemd en bestond uit de heeren Sanders, Mertens en ondergeteekende. Voordat wij meer dan tweemaal bijeen waren geweest kwam de wet in de Kamer, werd twee dagen later aangenomen en stond in het Staatsblad. Dat is de wet van 1913 waaronder wij tegenwoordig leven. Die wet heeft ons datgene gebracht en niet gebracht waarop ik toen meende te moeten wijzen. Het onderwijs is in gebreke gebleven den a.s. tandarts op te voeren tot de hoogte waarop men redelijkerwijze mag verlangen dat hij staan zal. Dat was niet anders mogelijk en er waren te weinig waarborgen voor een voldoende medische vooropleiding dan dat er andere resultaten hadden kunnen komen.

In Groningen wees ik in 1916 op fouten die het onderwijs te Utrecht aankleefden, fouten die minder waren te wijten aan de wet, dan wel aan locale toestanden die daar heerschten, maar die den toenmaligen voorzitter van de Maatschappij, den heer Hamer., aanleiding gaven mij te verzoeken in Breda de kwestie van het onderwijs in zijn geheel te willen inleiden. Zooals U zich herinnert is dit gebeurd. Op die vergadering zijn tien stellingen verdedigd waarin ik mij meening over het onderwijs heb gegeven, een meening die daarop neerkwam dat de fout van het tegen-

woordig onderwijs in hoofdzaak daar in zat dat de medische voorstudie ten eenenmale onvoldoende was, met alle ongelukkige gevolgen van dien. Op die vergadering waren een groot aantal leden van de Maatschappij tegenwoordig. Die stellingen waren van te voren gepubliceerd en aan de leden rondgezonden en zij waren dus van algemeene bekendheid. Het is misschien wel goed ze nog even te laten hooren, want U zult ze thans wel vergeten zijn. In die stellingen werd datgene betoogd wat nog steeds mijn opinie uitmaakt. Zij luiden aldus:

STELLINGEN.

1. Het is noodzakelijk dat de Maatschappij een vast omlijnd onderwijsprogramma heeft, opdat zij met al haar invloed kan aandringen op het aanvaarden van dit programma door de betrokken autoriteiten.

2. Bij het vaststellen van een onderwijsprogramma, zal men niet een universeel programma kunnen volgen, doch rekening hebben te houden met de Nederlandsche onderwijstoestanden, zoowel wat betreft het voorbereidend Hooger Onderwijs, als het Hooger Onderwijs zelf.

3. Wanneer in de toekomst specialistenexamens mochten worden ingevoerd, in dier voege, dat men chirurgen, oor-neus-keelartsen, huidartsen, oogartsen enz. zou krijgen, met beperkte bevoegdheid, die deze titel na een zes- à zevenjarige studie zouden kunnen verwerven, dan zou het vanzelfsprekend zijn, dat ook de tandartsen op gelijke wijze zouden worden opgeleid.

4. In afwachting van deze toestand is het gewenscht een regeling in het leven te roepen die een overgang zonder te groote bezwaren zou mogelijk maken, hetgeen te meer klemt, waar de tegenwoordige wet niet aan redelijk te stellen eischen voldoet.

5. Het eenvoudigste en meest doeltreffende middel daartoe, is het verplichtend stellen voor den aanstaanden tandarts van het tweede natuurkundig examen, alvorens hem op het Tandheelkundig Instituut toe te laten.

6. Na bovengenoemd examen is een driejarige studie voldoende om den titel van Tandarts te kunnen verwerven.

7. Deze driejarige studie zal in hoofdzaak overeenkomen met de tegenwoordige aan het Tandheelkundig Instituut gevolgde, doch zal ten allen tijde het Hooger Onderwijs-karakter hebben te behouden.

8. Ter bevordering, zoowel van het onderwijs, als van de Tandheelkunde, is het oprichten van een tweede Tandheelkundig Instituut, bij voorkeur te Amsterdam, gewensch, terwijl het aantal docenten en demonstratoren aan het Instituut zoo groot mogelijk behoort te zijn.

9. Voor het doceeren van de theoretische vakken is het gewensch, leerkrachten te hebben, die zich uitsluitend kunnen wijden aan het onderwijs; voor de practische vakken zullen practiseerende tandartsen (en event. artsen) het meest aangezien zijn.

10. Wanneer de studie in de Tandheelkunde op bovenbedoelde wijze is veranderd, is het vanzelfsprekend, dat den tandarts ook het jus promovendi (Doctor odontologiae) behoort te worden toegekend.

Deze stellingen zijn zeer weinig aangevochten. Het debat heb ik hier ook bij de hand. Maar daarin vindt U zeer weinig dat van belang is. (Zie T. v. T. Oct. 1917). Collega Van der Hoeven heeft het opgenomen voor de toenmalige wet en heeft betoogd, dat het candidaat-arts-examen niet noodig was en dat men onder de tegenwoordige regeling een goede opleiding zou kunnen krijgen mits men meewerkte in Utrecht. Het resultaat van de bespreking van dit onderwerp dat daar in die jaarvergadering in Breda werd behandeld, was dat men besloot mij te verzoeken die zaak nog eens nader uit te werken om haar dan door de afdelingen heen als onderwijsprogramma van de Maatschappij, eventueel geamendeerd, te doen aannemen. Dat was mijn eigen voorstel geweest en dit was ook mijn plan.

Inmiddels werd mij kort daarop verzocht zitting te nemen in de O. en E. Commissie van de Maatschappij en toen mij dat werd verzocht had ik een voordracht opgesteld die mijn inzichten

in onderwijszaken ontwikkelde en die ik van plan was in het Tijdschrift te laten publiceeren. Uit den aard der zaak heb ik dit toen eerst in de O. en E. Commissie gebracht, waarvan men op dat moment kon zeggen dat zij werkelijk zoo ongeveer de verschillende inzichten over dat onderwerp in de tandheelkunde bevatte. Mijn meening werd daar door collega Van der Hoeven bestreden. In verschillende vergaderingen van die O. en E. Commissie en in eenige conferenties die ik persoonlijk met Dr. Van der Hoeven heb gehad zijn wij, van meening zijnde, dat het uitermate gewenscht was dat men een compromis zou kunnen vinden waarbij men verdeeldheid naar buiten onder alle omstandigheden zou kunnen beletten, tot een gemeenschappelijke meening gekomen, die U vindt neergelegd in een publicatie van de O. en E. Commissie van 1919 in het Tijdschrift: „Tandheekundige Wetgeving en Tandheekundig Onderwijs”, door mij geschreven in overeenstemming met de O. en E. Commissie en namens haar gepubliceerd. Die voordracht is in de plaats gekomen van het oorspronkelijke programma dat door mij in 1917 is ontwikkeld in Breda en was bedoeld als te zijn de meening van de studie-commissie van de Maatschappij in deze, die de professie ter overweging werd gegeven. De professie heeft die meening voor kennisgeving aangenomen. Daarover heeft geen enkel tandarts zich ooit laten hooren hetzij om het voor of het tegen daarvan te bespreken. Er is verder nooit een woord over gevallen.

De O. en E. Commissie en het H. B. van de Maatschappij hadden daardoor m.i. het recht aan te nemen, dat de meening in dat artikel neergelegd, in hoofdzaak werd gedeeld door de leden van de Maatschappij.

Zoo was de toestand tot voor 2 jaar, toen door ons de zaak opnieuw onder de oogen werd gezien.

Duidelijkheidshalve wil ik even vertellen dat de conclusie van dit artikel was: het tandheekundig onderwijs als op dit oogenblik in Utrecht gegeven, kan verbeterd worden zonder wetswijziging of zonder noemenswaardige wetswijziging, wanneer werkelijk de Utrechtsche medische faculteit bereid gevonden wordt.

datgene te doen wat in 1913 de bedoeling was geweest. Ik heb dat betwijfeld en de heer Van der Hoeven koesterde illusies. Als die illusies konden worden verwezenlijkt des te beter. Na dien begon Dr. Van der Hoeven langzamerhand in te zien dat die illusies niet verwezenlijkt konden worden.

In dat geval was het de bedoeling het candidaats-examen in te voeren totdat de medische studie dusdanig zou worden veranderd, dat het mogelijk zou zijn de tandheelkunde bij de veranderde medische studie te laten aansluiten.

Toen dus bleek, dat het onderwijs in Utrecht niet verbeterde en vrijwel zonder wetswijziging niet voor verbetering vatbaar was, bleef ons geen ander alternatief over dan te trachten het candidaat-artsexamen ingevoerd te krijgen. Een voorstel in dien zin zou zeker zijn gedaan, wanneer ons niet een jaar geleden voorstellen hadden bereikt, rondgezonden door den Onderwijsraad aan de verschillende faculteiten, met de bedoeling het geheele hooger onderwijs te herzien door een wijziging van het Academisch Statuut. Die wijziging van het Academisch Statuut kan plaats vinden door een Koninklijk Besluit en is dus m.a.w. in handen van den Minister. De Minister heeft een Onderwijsraad ingesteld, die hem van advies moet dienen in zaken het onderwijs betreffende. Dat geldt voor alle takken van het onderwijs. De afdeling nu van den Onderwijsraad, belast met het Hooger Onderwijs, gaf den Minister in overweging dat Hooger Onderwijs zoo te veranderen, dat het niet langer zou zijn een klaarstoomen van de verschillende studenten voor de examina, die zij gedwongen waren af te leggen om een bepaald beroep te kunnen uitoefenen, maar dat het werkelijk zou worden Hooger Onderwijs in den goeden zin van het woord d.w.z. niet meer examineeren dan absoluut noodig en nuttig is en den studenten de grootst mogelijke speling te laten wat betreft hun liefhebberijen met betrekking tot het vak dat zij in de toekomst het hunne zouden noemen. Dat principe is over de heele linie doorgevoerd voor alle faculteiten en hield ook verband met het feit, dat even te voren bij de wet de verschillende doctoraten waren afgeschaft en dat in één faculteit slechts één doctoraat mogelijk was. Dat

voorstel hield zich dus ook bezig met medisch onderwijs en hield een zeer cardinale wijziging in, die hierop neerkwam: Het propaedeutisch examen in de medicijnen zou worden afgeschaft en het tweede natuurkundig examen zou na 2 jaar kunnen worden afgelegd. De propaedeutische vakken werden gebracht onder het candidaatsexamen. Daarop volgt een doctoraal examen, dat 2 jaar of $2\frac{1}{2}$ jaar zou duren; dat hangt van omstandigheden af. Dit zou ook in tweeën gesplitst worden. Het candidaats wordt in a en b gesplitst en evenzoo wordt het doctoraal in a en b gesplitst. Daarna kan men promoveeren in de medicijnen zonder arts te zijn. Slechtst zou dit examen den candidaat het recht geven verschillende staatsbetrekkingen uit te oefenen, als hygienist, schoolarts, e.d. Men zou dan tevens krijgen een specialiseering die het mogelijk maakte dat men direct na het candidaatsexamen zich begon te bekwamen in speciale medische vakken, zoodat men zou kunnen worden, keel- neus en oorarts, oogarts, ook tandarts enz.

Dat was het oorspronkelijke voorstel van den Onderwijsraad, hetwelk indentiek was aan hetgeen ik in 1917 in mijn voordracht te Breda als de grootst mogelijke wenschelijkheid had beschouwd, ook voor ons onderwijs, en dat ik niet gedacht had dat in een reeks van jaren werkelijkheid zou worden. Wij ontvingen die voorstellen van de lectoren te Utrecht met verzoek onze gedachten daarover te laten gaan en onze meening te willen kenbaar maken aan lectoren. Na bespreking deelde de O. en E. Commissie aan dit college mede, dat zij meende, dat het een buitengewoon gelukkige oplossing was als de tandheelkunde in dat schema kon worden ondergebracht. Dat was duidelijk en dat was conform de lijnen die door de O. en E. Commissie eenmaal aangenomen waren en in een gecombineerde vergadering met lectoren ook reeds eerder besproken. Inmiddels gingen die voorstellen rond bij de faculteiten om advies. De faculteiten waren met die wijziging in het onderwijs buitengewoon ingenomen, behoudens de medische faculteiten, die meenden, dat men veel voortreffelijke dingen kon doen, maar dat aan de bevoegdheid van den arts niet mocht worden getornd en

daarom tegen het instellen van specialisten met beperkte bevoegdheid waren. Dat advies kwam terug bij den Onderwijsraad en deze vond die tegenstand voorzover het de medische afdeling betref van voldoende gewicht om niet te trachten à tort et à travers zijn zin te krijgen, maar wijzigde zijn voorstel in dien zin dat met behoud van zijn oorspronkelijk reorganisatieplan van het onderwijs — schrappen van het eerste natuurkundig examen en gewijzigd doctoraal, waarbij een groote differentiatie van de vakken mogelijk blijft — de specialisten-examens zouden vervallen en alleen mogelijk wenschte te maken dat de tandheekunde op een dergelijke wijze in het medische onderwijs zou kunnen worden begrepen. Men verzocht over dat voorstel onze meening. Die meening is door ons gegeven en wel doordien de O. en E. Commissie zich daarvoor heeft gewend tot het college van lectoren om op een gecombineerde bijeenkomst die zaak te bespreken. In die bijeenkomst was men unaniem van meening, behoudens enkele tegenwerpingen die tegen elke regeling zijn te maken, dat het gewenscht was om het tandheekkundig onderwijs in dien zin te wijzigen. Men besloot dus dat èn het college van lectoren èn de O. en E. Commissie door middel van het H. B. bij den Minister zouden aandringen op een wijziging als hierboven geschetst. Het college van lectoren zal dat vermoedelijk gedaan hebben. De O. en E. Commissie wendde zich tot het H. B. dat toevallig een avond later vergaderde en deelde mede wat in haar vergadering was geschied en welke voorstellen zij te doen had. Het H. B., gehoord de unanieme meening van de O. en E. Commissie, waarvan 4 leden van het H. B. lid waren, meende gerechtigd te zijn dit request over te nemen. Het zond dus een desbetreffend advies naar den Minister. Dat is de eerste phase geweest in deze quaestie.

De volgende was de publiciteit in de pers. De wijziging van het Academisch Statuut werd gepubliceerd, waarbij bleek, dat inmiddels opnieuw advies van de faculteit was binnengekomen; dat de Onderwijsraad de zaak opnieuw had herzien en dat thans die tandheekkundige voorstellen van den imperatief waren overgegaan naar het facultatieve m.a.w. dat men slechts de *moge-*

lijkheid tot een zoodanige wijziging had opengelaten. Ook daarover besloten wij dus weer van opinie te wisselen. Wij waren toen van meening, dat voor dit facultatieve niet veel te zeggen was en dat er groote bezwaren aan vast zaten. Wij meenden uit de toelichting, die buitengewoon onduidelijk was, te moeten begrijpen, dat de verschillende faculteiten op hun eigen houtje op een goed oogenblik een doctoraal in de tandheelkunde konden instellen waardoor er dus tandartsen zouden komen die eerst doctoraal in de medicijnen en dan het tandartsexamen hadden af te leggen, waarnaast oude tandheekkundigen overblijven. Wij zouden daardoor krijgen, artsen-mondspecialist, doctoren in de geneeskunde-tandarts en de oude tandartsen, hetgeen een chaos zou meebrengen die ons voor de tandheelkunde ongewenscht leek. In het Tijdschrift van Maart hebt U de bezwaren van de commissie, in een artikel van mijn hand, kunnen lezen.

Inmiddels besloten wij om te trachten toch nog nadere inlichtingen in te winnen omtrent de nauwkeurige bedoelingen van den Onderwijsraad. Die inlichtingen zijn ons door een lid van dien Raad zeer welwillend verstrekt. Het bleek, dat wij uit die onduidelijke toelichting niet hadden kunnen wijs worden. Onze inlichtingen maakten de zaak meer aannemelijk. Het kwam hierop neer, dat het onderwijs op dit oogenblik niet kan worden gewijzigd met medewerking van de faculteiten in de richting als oorspronkelijk was bedoeld, maar dat men die mogelijkheid voor de toekomst wou openlaten onder vigeur van de nieuwe wijziging van het Academisch Statuut, omdat volgens dat lid van den Onderwijsraad het niet aan te nemen is, dat in de eerste 50 jaar weder een wijziging van het Academisch Statuut plaats zal vinden. Zulk een wijziging gaat over de geheele linie en die zal niet plaats vinden over een klein onderdeel als de tandheelkunde. Dus nu was er een mogelijkheid tot wijziging. Maar het gold dus *nu* of *tientallen jaren later*. Dit vaststellende werd de mogelijkheid opengelaten om het Academisch Statuut te wijzigen op de manier als oorspronkelijk in den imperatief was gesteld en dat komt hierop neer, dat men de wenschelijkheid van de wijziging inziende meent dat het niet het moment was

dit voor te schrijven aan de faculteiten, maar aan de faculteiten over te laten dat moment zelf te bepalen. Dus iedere faculteit kan, wanneer dit voorstel door den Minister is overgenomen, voorstellen doen aan den Minister om het tandheelkundig doctoraal-examen in te voeren. Die voorstellen zouden ongetwijfeld worden geweigerd wanneer daar niet een tandheelkundige praktische opleiding aan zou worden toegevoegd. Groningen en Leiden vallen in deze dus vrijwel buiten beschouwing. In aanmerking zouden komen Amsterdam — wanneer de Amsterdamse universiteit zou voorstellen en op zich nemen een volledige tandheelkundige onderwijsinrichting in te stellen — maar in de eerste plaats Utrecht, die beide dus met dergelijke voorstellen zouden kunnen komen. Wanneer m.a.w. Utrecht met voorstellen komt tot wijziging van het tandheelkundig onderwijs, dan zal zij aan het bovenstaande moeten gelooven.

Dan werd ons medegedeeld, dat het onderwijs niet alleen gedifferentieerd werd na het eerste deel van het doctoraal, maar reeds direct na het candidaat-arts-examen. Voor zoover ik misschien niet duidelijk genoeg ben geweest wil ik even herinneren aan mijn eerste woorden over de wijziging van het Academisch Statuut. De Studie wordt zoo veranderd bij vroeger, dat den candidaat gelegenheid wordt gelaten om al datgene wat zijn speciale belangstelling heeft in de grootst mogelijke mate te beoefenen, een gelegenheid die hem ook geschonken wordt bij zijn examen; hij kan dus bij zijn examen opgeven die vakken waarin hij speciaal gewerkt heeft en waarin hij wenscht geëxamineerd te worden. Wanneer iemand tandarts wil worden en die beslissing heeft genomen op het moment dat hij de universiteit betreedt, kan hij voor zijn candidaatsexamen diè vakken bestudeeren die hem later speciaal te pas zullen komen. Daarvan wordt aantekening gehouden op zijn diploma. Dat geldt in nog meerdere mate voor het doctoraal-examen, dat één examen is, maar gesplitst om utiliteitsredenen en waarbij de mogelijkheid bestaat zich te bekwamen in de tandheelkunde, zoodat het praktisch hierop neerkomt, dat men na twee jaar gestudeerd te hebben voor candidaat-arts, vier à vier-en-een half jaar tijd

heeft om tandarts te worden, een studie die te splitsen is in twee groote deelen: een theoretisch en een praktisch, die heeten zullen doctoraal en praktisch tandarts-examen. Nu is het de meening van de O. en E. Commissie en van de lectoren, dat dit inderdaad de meest ideale regeling is die wij met mogelijkheid in de toekomst voor de tandheekkunde zouden kunnen verlangen en wel omdat volgens ons vaststaat dat de medische vooropleiding in sterke mate moet worden veranderd in dien zin, dat zij beter moet worden en wij niet kunnen inzien hoe wij die beter kunnen krijgen met het oog op de beschikbare hulpmiddelen, dan op deze wijze. Zelfs onder vigeur van de wet van 1913 is het mogelijk den tandarts een behoorlijke dosis medische kennis bij te brengen; maar het kan alleen dan, wanneer de Regeering bereid wordt gevonden de noodige gelden toe te staan in den vorm van salarissen aan docenten, maar vooral voor laboratoria voor die vakken, voor het groote aantal tandheekkundige studenten. Waar dit voor den oorlog door de meesten betwijfeld werd, is er nu wel niemand die gelooft, dat er een Minister zal zijn die dergelijke voorstellen in de Kamer zal brengen en als hij gevonden wordt dat er een Kamer zou zijn die deze gelden zou toestaan. Dat is m.i. absoluut en ten eenenmale uitgesloten. Waar dit het geval is en waar geen enkel tandarts in de laatste twintig jaar, voorzoover mij bekend, ooit van meening is geweest dat het mogelijk zou zijn om de tandheekkunde, in plaats van haar op te voeren tot grooter medische kennis, haar terug te drukken tot wat zij vroeger is geweest: een zuiver technisch vak, blijft ons één ding over: die medische studie zoo door te voeren dat men niet langer kweekt jongelui, die een flauw idee hebben van de medische zaken die zij zoo genaamd hebben bestudeerd, maar menschen die een opleiding gekregen hebben waarop zij trotsch kunnen zijn.

Daarom is gezamenlijke meening van de docenten en van de practici in de O. en E. Commissie, dat deze oplossing niet alleen goed was, maar dat wij ons zelfs momenteel geen betere kunnen indenken.

Nu zijn er natuurlijk tegen die reorganisatie bezwaren. Tegen

elke reorganisatie zijn bezwaren, bezwaren van reëlen aard, die onmiddellijk zijn aan te toonen en van hypothetischen aard, over het voor of tegen waarvan men opmerkingen kan maken, maar die men zal moeten afwachten. Die bezwaren zijn in den loop der jaren al onder het oog gezien. (Ik heb er hier vele uit de archieven over het onderwijs). Die bezwaren zijn in laatste instantie onder de oogen gebracht door de oppositie, die zich tegen deze voorstellen heeft gevormd. En wanneer ik uit hetgeen van die oppositie bekend is, datgene licht wat op de hoofdzakelijke betrekking heeft, dan kom ik tot de volgende punten. Die oppositie vertelt ons dat de praktische kennis gaat boven de medische kennis; dat dit voorstel topzwaar is; dat het 't grootste belang heeft gehecht aan de medische opleiding, en de technische opleiding in de verdrinking is gekomen; zij vertelt verder, dat de tandheekkunde nooit mag worden beschouwd als onderdeel, als medisch specialisme, omdat het geen medisch specialisme is, omdat het zijn speciale eischen heeft; dat een studie van $6\frac{1}{2}$ jaar de tandheekkunde tot de langste en duurste studie maakt, hetgeen verwerpelijk is; zij vertelt ons dat het te verwerpelijker is, omdat er zijn artsen die die bevoegdheid hebben zonder enig examen; zij meent dat er een tekort aan tandartsen zal komen wat populariseering van de tandheekkunde in den weg zal staan en vertelt ons last not least, dat deze opleiding door al die bezwaren geen goede tandartsen zal geven, omdat de studie in gebreke zal blijven en die studie zoo lang zal duren en door het tekort en de hooge honoraria die men zal gaan eischen het zeer waarschijnlijk is, dat de tandtechnikers zich meer dan ooit zullen gaan organiseeren om het volk goedkoope hulp te verschaffen en een diploma voor tandtechnikers niet tot de onmogelijkheden zal gaan behooren.

Ik heb de voornaamste bezwaren opgenoemd en wil er alleen op wijzen, dat die bezwaren voor ons niet nieuw zijn. Elk van die bezwaren is sinds jaar en dag te berde gebracht, overwogen en te licht bevonden. Ik wil er, om volledig te zijn, even op antwoorden. Dat de praktische kennis boven de medische kennis gaat, zijn wij volkomen eens, maar dat in deze opleiding die

praktische kennis in het gedrang zou komen, ben ik volstrekt niet eens. Dat men in 6½ jaar tijd geen behoorlijke tandartsen zou kunnen vormen, nadat men daar 4 of 4½ jaar gelegenheid heeft gehad daaraan speciale aandacht te wijden, wil er bij mij niet in. Dat de tandheelkunde, geen medisch specialisme is, bestrijd ik ten eene male: dit is een medisch specialisme en niets anders; en dat iemand de moed heeft het tegenovergestelde te beweren is een atavisme dat ik hem niet kwalijk neem, maar niettemin onjuist is. De tandheelkunde is vroeger in handen geweest van kiezentrekkers; dat is jammer en daar sukkelen wij nog aan. Evenzoo sukkelde de chirurgie eraan dat zij in handen van barbiers was en nu behoort zij tot de belangrijkste specialismen. Mijn persoonlijke meening is, dat de tandheelkunde ook daartoe zal behooren in niet te verren tijd. Ik wil dit toelichten door U b.v. te noemen een specialisme, dat niemand zal ontkennen te behooren tot de medicijnen n.l. het specialisme van keel- neus- en oorziekten. Deze arts moet na zijn arts-examen, wil hij tot de specialisten gerekend worden, of met andere woorden in een specialisten-organisatie worden opgenomen, minstens 2 jaar besteden aan de studie van deze speciale keel- neus en oorziektentechniek, want daarop komt het aan. Die keel- neus- en oorziekten kent hij misschien voortreffelijk bij zijn artsexamen, maar van het technische deel van zijn vak weet hij niets en dat weet geen enkel medicus voorzoover dat even van het gewone afwijkt. Dat moet hij leeren. Daarvoor heeft hij, om tot de specialistenorganisaties te worden toegelaten minstens 2 jaar noodig en dan zullen zijn collega's nog niet gelooven dat hij er veel van weet en meenen dat hij eenige jaren noodig heeft; terwijl hij toch genoeg heeft gezien van de gevallen die gewoonlijk voorkomen, maar de noodige technische vaardigheid ontbreekt hem om een specialist te zijn, die de toets van elke kritiek kan doorstaan. Precies hetzelfde is het geval met den tandarts. De tandarts moet technische vaardigheid leeren; of men nu 2, 3 of 4 jaar neemt, in dien tijd kent hij het toch niet. Dat moet hij in de praktijk leeren. Men kan hem slechts een gemiddelde vaardigheid bijbrengen die hem de

praktijk kan doen ingaan zonder dat hij ongelukken maakt. Collega Helbach heeft in een buitengewoon goed artikel in het Tijdschrift op hetzelfde gewezen, maar heeft er m.i. alleen een verkeerde conclusie uit getrokken. Hij zegt met de andere heeren van de oppositie: denk erom dat jullie vooral in het oog houdt dat een tandarts in zijn praktijk voornamelijk technische vaardigheid moet hebben, want wat zien wij in de praktijk? Kroenen die niet goed aansluiten, vullingen die over den rand staan of geen contactpunt hebben, zoodat hij die deze gelegd heeft geen behoorlijk idee heeft over occlusie. Dat feit zelf kan niemand ontkennen. Ik wou alleen dit zeggen: dit komt dus voor, terwijl men de zuiver technische richting heeft in het onderwijs. Het komt echter niet voor omdat de candidaat het niet beter kan, maar alleen omdat zijn gebrek aan conscientie hem in staat stelt dergelijk knoeiwerk af te leveren. Zulk een tandarts zal al studeert hij twintig jaar hetzelfde prutswerk afleveren. Tandtechniek is zeer moeilijk, maar de moeilijkheid zit voor een groot deel ook in de uitermate groote nauwkeurigheid waarmee zij moet worden uitgeoefend. Die brengt men niet bij met studie, maar alleen door een beroep op de conscientie van den operateur. Dat is m.i. een van de dingen die veel te veel verwaarloosd zijn wanneer men de kwestie van het tandheilkundig onderwijs behandelt. Men kan van den candidaat die technisch minder vaardigheid heeft op het moment dat hij in de praktijk komt, verwachten dat hij langzamer werkt en nu en dan een verkeerde indicatie kan stellen, wat iedereen kan overkomen in het begin en later, maar wanneer hij zich aan de fouten schuldig maakt waarvan de heer Helbach sommige van zijn collega's beticht, dan zijn dat fouten van conscientie en niet van vaardigheid.

Dat een studie van 6 à 6½ jaar de tandheilkunde tot de langste en duurste maakt, is ten eenenmale onjuist. Wanneer die studie zoo lang wordt, is zij evenlang als de arts-studie en wordt zij zeer aanmerkelijk korter dan die van de medische specialisten. Als wij weten, dat momenteel de tandarts gewoonlijk vrij spoedig zijn brood verdient en dat ditzelfde niet gezegd

kan worden bijv. van den chirurg die 3, 4 of 5 jaar aan de kliniek is geweest na het arts-examen, en dan met veel moeite moet zorgen dat hij in de praktijk zijn brood gaat verdienen en dus een aanmerkelijk langer tijd voor studie heeft gehad — om nog maar van andere specialisten te zwijgen — dan zeg ik: dan staat de tandarts er finantieel ook gunstiger voor.

Dat de arts ook dezelfde bevoegdheid heeft als de mannen die deze langjarige tandheelkundige studie gedaan hebben is juist. Het is theoretisch misschien niet billijk, het is practisch volkomen onschadelijk, omdat bij een dergelijke studie de toekomstige tandarts eigenlijk arts zal zijn d.w.z. door zijn collega's artsen als volwaardig zal worden beschouwd en men een vereeniging zal krijgen van tandartsen die specialisten zal uitsluiten, die niet over voldoende bekwaamheid beschikken, op dezelfde wijze als de tegenwoordige artsen-specialisten-vereenigingen dit hun collega's doen die geen blijk hebben gegeven van voldoende voorbereiding. Dat zal dus in de praktijk evenmin eenig bezwaar opleveren.

En nu, dat het tekort aan tandartsen populariseering van het vak onmogelijk zal maken. Dat is een stelling die ik niet deel; het is een hypothese waarvan de waarheid in de toekomst zal moeten worden bewezen. Dat er op dit oogenblik zoo'n groot tekort aan tandartsen in ons land zou zijn, betwijfel ik. Dat er momenteel bijv. tandartsen gevraagd worden, laten wij zeggen door ziekenfondsen, waarvoor geen kandidaten te vinden zijn, is mij tot nog toe niet bekend. Dat in de toekomst het aantal studenten door deze voorstellen zou verminderen acht ik hoogst onwaarschijnlijk; het tegendeel valt niet te bewijzen en in een dergelijke hypothese moeten wij ons niet verdiepen omdat noch het voor noch het tegen kan worden bewezen. Het ja van den een staat tegenover het neen van den ander.

Dat er goede tandartsen zullen komen op deze wijze heb ik in mijn voordracht al uiteengezet. Ik ben van meening dat dit zeer zeker het geval zal zijn, en dat na deze opleiding er zelfs voortreffelijke tandartsen zullen komen.

Dat er gevaar zal dreigen van technikers die goedkoope hulp

kunnen aanbieden, is zoo'n dwaasheid, dat ik er niet veel woorden aan zal verspillen. De techniker zou toch nooit iets anders kunnen geven dan tandtechnische hulp d.w.z. prothetische hulp. Hoewel hij die te geven, niet bij machte is. Over tekort aan prothetische hulp heeft geen sterveling echter ooit gesproken in ons land. Wanneer het gaat over gebrek aan hulp dan is het gebrek aan conserveerende hulp, die de techniker zeker niet geven kan, en dat men in ons land bereid zou zijn om een techniker een diploma in welken zin dan ook uit te reiken voor uitoefening van praktijk is te dwaas om los te loopen, een meening, die ook door een zeer bevoegd lid van den Onderwijsraad ten overvloede uitdrukkelijk onderstreept is. Een dergelijk gevaar is volkomen uitgesloten.

Hiermede ben ik aan het eind gekomen van mijn beschouwing. Ik hoop te hebben aangetoond, dat de hierboven besproken regeling een logisch gevolg was van al hetgeen daar in de laatste twintig jaren aan is voorafgegaan, en dat de eventueel op deze wijze veranderde opleiding de beste oplossing is van het moeilijke probleem om in het tandheelkundig onderwijs de medische en de zuiver technische studie voldoende tot hun recht te doen komen.
